

GEMMA BARTOLÍ

Universitat de Barcelona
gemma bartoli@gmail.com

«UN POETA DE LOS QUE NACEN Y NO SE HACEN»: JOAN MARAGALL A TRAVÉS DE RAMON D. PERÉS

Resum:

El propòsit d'aquest article és analitzar la concepció que Ramon D. Perés té de Joan Maragall i la seva obra a través dels articles que va publicar en premsa entre el 1883 i el 1913. Es veurà com la seva percepció és canviant al llarg dels anys: inicialment Maragall encaixa plenament amb els ideals defensats pel crític, però després se n'allunya en la mesura que el moviment modernista evoluciona i Perés se'n desvincula.

Paraules clau: Joan Maragall — Ramon D. Perés — Literatura catalana — Crítica literària

Abstract:

The aim of this paper is to analyze the opinion that Ramon D. Perés has about Joan Maragall and his work through the articles Perés published from 1883 to 1913. His idea evolves over time: in the beginning, Maragall perfectly fulfills the critic's standards, but later on, as Maragall moves away from them due to the evolution of the Modernist movement, Perés changes his opinion on his work.

Key words: Joan Maragall — Ramon D. Perés — Catalan literature — Literary criticism

1. Una aproximació a la modernitat

Joan Maragall, lector de la gran tradició occidental del segle XIX al seu passat més recent –especialment dels autors alemanys en la línia Goethe-Novalis-Nietzsche–, encaixa d'antuvi plenament amb l'ideal modernista defensat pel crític literari i poeta Ramon Domènec Perés, que des dels seus inicis a *L'Avens*, el 1883, defensa l'obertura cap als models europeus i la recerca de la modernitat a través de la renovació de la cultura catalana. Així, en Perés tot apunta cap a la lluita conscient, programada, per la modernització cultural de Catalunya: obrir-se a Europa i avançar-hi conjuntament.

El propòsit declarat del crític és el de fer evolucionar una cultura que es troba endarrerida respecte a les altres cultures nacionals modernes –d'acord amb la definició que ja proposa Eduard Valentí–,¹ i que ha quedat limitada a la seva funció localista, regional, sense poder aspirar a la universalitat. Per fer-ho,

1 «Se definiría el Modernismo como aquella actitud que aparece dentro de un grupo (nacional, étnico, político, religioso...) que por alguna razón ha quedado rezagado respecto a los demás grupos con los que convive. Cuando el atraso se hace consciente suele surgir una escisión en el seno del grupo. Una parte de éste se aferra a lo tradicional, defendiéndolo a ultranza, cerrándose a lo nuevo, mientras que la otra se pronuncia por una renovación que debe tomarse tomando de fuera las ideas»; vg. Eduard VALENTÍ FIOL, *El primer modernismo catalán y sus fundamentos ideológicos*, Barcelona, Ariel, 1973, p. 25.

Perés proposa prendre el nord com a model –i, més concretament, Alemanya–, com també reivindicar el rebuig al retoricisme i als gèneres grandiloqüents i romàntics en pro de la veritat, la sinceritat, l'espontaneïtat, l'intimisme i la naturalitat. Però aquest procés d'actualització cultural també passa per una renovació de la llengua literària i per la fixació d'uns objectius estètics i culturals allunyats dels de la Renaixença; i per això el nou model de poesia també implica el fet que l'ús de llenguatge sigui com més acostat possible al col·loquial –concretament, al barceloní. Aquest és un dels motius pels quals Perés valorarà la poesia d'Apel·les Mestres, que utilitza un llenguatge poètic que esdevindrà la base del de Joan Maragall. Els dos models ja s'allunyen dels ideals de Verdaguer o Costa i Llobera dels anys vuitanta i noranta del XIX i intenten cercar una llengua literària que superi la vulgaritat del «català que ara es parla» i, alhora, la grandiloqüència romàntica. En el cas de Mestres, el gir lingüístic que duu a terme és una «revolució fallida, però revolució a la fi»,² mentre que Maragall ja va més enllà i opta per una simplificació i uniformització de l'idioma, que resulta en una llengua cada vegada més senzilla, espontània i menys elaborada retòricament –una llengua viva, per tant.³

En tot aquest marc cultural, Perés reflexiona a favor d'una modernització cultural de Catalunya i, sobretot en el camp de la poesia, imposa unes noves actituds estètiques, motiu pel qual se'l va arribar a considerar com un dels teòrics més influents del moment. La poesia haurà d'incorporar els models de la novel·la naturalista o conrear l'intimisme amorós, seguint els exemples de Goethe, Heine i Bécquer, amb la imitació dels quals es podrà cultivar una lírica més pura i pròpia del seu temps. Els nous poetes han d'aportar les seves idees i adaptar-les als motlles i als paradigmes estrangers, des de Heine fins a tots els de la seva escola o els d'escoles semblants, i no s'han de limitar a la imitació d'un únic model. Per a Perés, la poesia moderna havia nascut amb Goethe, el primer gran líric modern,⁴ i Heine, continuador d'aquella obra innovadora: dos puntals que defensen una escriptura regida pels criteris de naturalitat, sinceritat i espontaneïtat. Maragall, com Mestres, és un insistent lector de Goethe, però el llegeix des d'una nova perspectiva i el considera com l'únic modern que encarna l'ideal de l'artista total. Cap al 1892 la modernitat significava el vitalisme d'Ibsen i Nietzsche, però també el simbolisme i el decadentisme,⁵ la qual cosa es percep també en Maragall, més en concret a la sèrie «Pirinenques».

2. Joan Maragall, «un poeta de verdad»

Malgrat que Maragall veu impresa per primer cop una poesia seva el 1878,⁶ Perés, que comença a fer crítica literària regularment a partir de 1883 a través de les pàgines de *L'Avens*, no en parla fins a 1896, quan, a la *Revista Crítica de Historia y Literatura*,⁷ s'ocupa de la publicació del primer volum de *Poesies*,

2 Joaquim MOLAS, «Apel·les Mestres», dins Martí de RIQUER, Antoni COMAS, Joaquim MOLAS, *Història de la literatura catalana*, vol. 7, Barcelona, Ariel, 1986, p. 471.

3 J. MARAGALL, *Poesia. Edició crítica*, a cura de Glòria Casals, Barcelona, La Magrana, 1998, p. 41.

4 Ramon D. PERÉS, «Los Jochs Florals de 1884», *L'Avens*, primera època, any III, núm. 35, oct.-nov.-des.1884, p. 561.

5 Joan Lluís MARFANY, «Joan Maragall», dins M. de RIQUER, A. COMAS, J. MOLAS, *op. cit.*, p. 187-246.

6 J. MARAGALL, *op. cit.*, p. 27.

7 R. D. PERÉS, «Poesies, de Joan Maragall. Anant pel món, de Santiago Rusiñol» (secció «Notas catalanas»), *Revista Crítica de Historia y Literatura*, vol. I, any I, febrer de 1896, p. 94-96.

el 1895.⁸ En el mateix article, afirma que Maragall s'ha sabut guanyar de seguida els aplaudiments i les simpaties en els camps més oposats: d'una banda, escriu en el conservador *Diario de Barcelona*, mentre que, de l'altra, com a poeta, ha fet sonar el seu nom més com a reformista que no pas com a conservador a les reunions de modernistes. Tot i així, el seu cas no és únic, ja que són molts els escriptors que tenen unes idees polítiques i literàries que semblen estar en contradicció. Perés considera que el llibre de Maragall, l'únic que ha publicat voluntàriament fins aleshores, destaca fora dels seus àmbits lingüístics i que «se distingue dentro de la literatura catalana por su novedad, que resaltaría aun tal vez más si se le comparase con no pocas muestras de la poesía castellana de hoy». Aquesta mateixa concepció també la tenen altres crítics coetanis, com ara Alfred Opisso o Melcior de Palau, que remarquen la modernitat de les composicions del futur poeta de Barcelona i el situen com a capdavanter d'una nova escola.⁹ Perés en detalla les diverses influències –de Goethe, però també de March, Leconte de Lisle...– i, per tant, les diverses maneres d'enfocar el seu pensament, però, a diferència dels altres crítics, no n'elogia del tot la tendència que hi veu aflorar, i menys que mai la més nova, la decadentista, que tants adeptes està obtenint en nacions estrangeres. Més aviat, el crític es planteja si l'evolució que representa la poesia maragalliana –i que suposadament hauria de ser un progrés– no pot acabar resultant un retrocés, especialment per la pèrdua de la rima. Així, doncs, el preocupa que la deixadesa esdevingui valor i també hi insistirà més endavant, en els articles publicats a *Cultura Española*, on es mostra cada cop més crític amb l'autor de «L'oda infinita» i més favorable a altres noms com ara Miquel Costa i Llobera o Teodor Llorente, perquè han assolit una millor construcció mètrica dels versos.

Ara bé, si Perés no vol elogiar l'última «manera poètica» de Maragall «tanto como tal vez harían otros»,¹⁰ també anota que hi ha com a mínim sis poemes –que, en aquest cas, no concreta– que mereixen llegir-se i rellegir-se, tant pel seu ritme com pel sentiment de la naturalesa i de l'esperit. Per tot plegat, Maragall és un «poeta de verdad», la cara positiva en una dicotomia que el crític fa al llarg dels seus articles entre els que són mers versificadors i els que escriuen des del cor i des del sentiment. Per això rebutja la lírica de certamen, ja que creu, com altres crítics militants del moment –per exemple, Josep Yxart i Joan Sardà–, que ha falsejat el veritable concepte de la poesia gran i universal. Així, la màxima objecció que en aquest cas Perés fa a Maragall és una certa facilitat, que sembla més aviat un descuit, que tem que no es converteixi en categoria, però, tot i així, Maragall és poeta «en la acepción directa del vocablo». Aquest qualificatiu també li ve donat per mitjà d'altres autors com ara Ramon Miquel i Planas, que considera que Maragall no és com els altres periodistes sinó que ell és «tot un poeta»,¹¹ o Josep Falp i Plana, que l'ataca durament des d'una perspectiva moral i per la novetat de la seva poesia, però que finalment li concedeix un vot de confiança perquè «Maragall és poeta, encara que s'esforci en ser decadentista; és poeta sempre que s'abandona a si mateix».¹²

8 Amb motiu del seu casament amb Clara Noble, el desembre de 1891, un grup d'amics li regalen un volum de poesies i traduccions seves intítulat *Poesías*, que acaba resultant el primer recull que aplega obra seva, però fins a 1895 Maragall no publica el volum *Poesies*, que aplegarà les poesies fetes de 1891 a 1894, i en el qual ja intervé en el procés d'edició; vg. J. MARAGALL, *op. cit.*, p. 31 i 71.

9 *Ibid.*, p. 78.

10 Es refereix implícitament a crítics com ara Opisso, Palau o Soler i Miquel, per als quals la modernitat sí que volia dir decadentisme; vg. J. MARAGALL, *op. cit.*, p. 79. No obstant això, cal tenir present que Soler i Miquel era «el confident més pròxim al poeta» i que allora també s'esforçava a «bastir una determinada imatge pública del seu amic», la qual cosa podia influir en les seves crítiques; vg. Jordi CASTELLANOS, «Joan Maragall: entorn de la seva poesia i de la poesia del seu temps», dins Glòria CASALS i Meritxell TALAVERA (eds.), *Maragall: textos i contextos*, Universitat Autònoma de Barcelona, 2012, p. 377-390.

11 L. QUINTANA, «Joan Maragall i el *Diario de Barcelona*», *L'Avenç*, núm. 145, febrer 1991, p. 8-13.

12 Josep FALP I PLANA, «La poesia (?) decadentista», *L'Atlàntida*, núm. 7, 15 d'agost de 1896.

Més endavant, l'abril de 1898, Perés torna a parlar de Maragall en un article amb referència a la traducció que va fer de la *Ifigènia a Tàurida*, de Goethe,¹³ que quan es va representar va suposar un dels esdeveniments literaris més destacats en la vida barcelonina del moment. Això, juntament amb les traduccions d'Èsquil per part d'Artur Masriera o la incorporació al teatre de D'Annunzio, va provocar que s'apreciés un inicial «triomf noucentista del classicisme».¹⁴ En aquest cas Perés el qualifica un cop més de «poeta de verdad», que a més «posee ilustración y práctica en el escribir». No obstant això, remarca que, en la traducció de l'obra, ha esquivat algunes dificultats en lloc de vèncer-les, i que hi ha si fa no fa mitja dotzena de versos que «la afean hasta el punto de que uno duda, al leerlos, si la misma mano que sabe medir tantos endecasílabos será la que ha podido deslizar entre ellos un verso de diez sílabas o doce», uns errors que, segons Perés, no poden haver estat col·locats intencionadament. Alhora, també acaba objectant un cert excés de «facilidad y de aire familiar, cierta despreocupación, ya gramatical, ya literaria, que le perjudican, y contra las cuales quisiera yo ponerle en guardia en vez de celebrarlos como suele ser costumbre en el catalanismo (mala costumbre, por cierto)». Finalment, però, reconeix que cal mirar la traducció amb simpatia i esperar que en segueixin d'altres, perquè Maragall «puede escribirlas muy bellas».

D'aquesta manera, malgrat alguns errors que li pugui remarcar, continua confiant en Maragall, i més endavant també l'aclamarà com una de les esperances més sòlides de la poesia catalana: els seus defectes no són importants perquè fa una poesia «real y fresca», «hija de un alma de poeta», i sap mantenir el llistó tan alt com correspondria a qualsevol autor.¹⁵ Així, després de *Visions & Cants* (1900), el llibre més regeneracionista de Maragall, comentarà: «La épica de *Visions*, está a la altura del momento en que el poeta escribe; y esto, que debiera considerarse siempre como la primera obligación del escritor culto, se halla aquí realizado por méritos particulares del autor, como son el sabor popular y el color local».¹⁶ I és que, en efecte, aquest és un llibre que, literàriament, representa la voluntat de «relligar tradició i modernitat»,¹⁷ a més de contenir una forta càrrega política. A les *Visions* Maragall busca l'ànima catalana i la seva essència d'identitat,¹⁸ de manera que els temes d'aquesta secció són freqüents en la poesia floralca, però els presenta transformant el gènere de l'èpica, ja que el comprimeix i el redueix per modernitzar-lo. Només amb aquests canvis, segons Perés, la poesia catalana podia arribar a actualitzar-se i tenir un caràcter propi que cridés l'atenció dels crítics que s'hi identifiquen. Així, doncs, la literatura catalana, que encara resta una mica endarrerida, pot aspirar a posar-se al costat de l'europea. I si hi ha fragments del llibre que costen d'entendre i que se suposa que poden ser dificultats vençudes o problemes de tècnica, aquesta és una sensació que també provoquen altres «dioses y semidioses del modernismo extranjero de ahora que gozan de dilatado renombre», i el crític prefereix quedar-se amb

13 R. D. PERÉS, «Lo Llibre de la Mort, de Mariano Aguiló. Goethe, Esquilo y Shakespeare en catalán. La bogería, de Narciso Oller. Mossen Janot y La farsa, de Angel Guimerá» (secció «Notas literarias catalanas»), *Revista Crítica de Historia y Literatura*, vol. IV, març-abril de 1899, p. 146-152.

14 J. L. MARFANY, *Aspectes del modernisme*, Barcelona, Curial, 1982, p. 41.

15 Una de les característiques de la producció crítica de Perés és el fet de posar de manifest les esperances que diposita en determinats autors, als quals els perdona que tinguin textos no tan bons: és el cas de Maragall, però també de Mestres, Bassegoda, Casellas, Pous i Pagès o Iglésias.

16 R. D. PERÉS, «El movimiento literario en Cataluña», *La Lectura. Revista de Ciencias y de Artes*, vol. I, gener de 1901, p. 45.

17 J. CASTELLANOS, «Joan Maragall: entorn de la seva poesia i de la poesia del seu temps», dins G. CASALS i M. TALLAVERA (eds.), *op. cit.*, p. 382.

18 El mateix Maragall ho afirma per escrit en una carta a Felip Pedrell: «Me hice la ilusión de que dentro de estas Visiones, de su conjunto, se podría encontrar algo de las madres del alma catalana y de su evolución»; vg. J. MARFANY, *Aspectes del modernisme*, *op. cit.*, 1982, p. 110.

la bona impressió general del text, perquè ell mateix «no podia deixar d'observar que si els versos de Maragall tenen “algo que hiere al oído” no és perquè no en sàpiga: és perquè hi ha una “tendencia a lo inarmónico”, “el deseo de no ser simétrico”, característicos de la poesía del momento».¹⁹

Després de la mort de Verdaguer, el 1902, en diverses publicacions, a *Cultura Española* però també al *Diario de Barcelona* –en el qual comença a escriure el juny de 1906–, Perés fa reiterades referències a la pèrdua irreparable del poeta de Folgueroles, tot i que deixa entendre que hi ha altres autors que fan renéixer la poesia. Potser per aquest motiu, més endavant, i especialment en el discurs que farà el 1913 quan substitueixi Verdaguer a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona,²⁰ ja dirà que Verdaguer és el gran poeta de Catalunya, i que després d'ell no n'hi ha hagut cap altre amb una força semblant i únicament es percep «la predicación clasista del inspirado y viril Costa y Llobera»²¹ –que, si no hagués estat per Verdaguer, seria probablement el primer dels poetes catalans–, al costat dels decadentismes de poetes més joves. Segons Molas, durant els anys setanta i vuitanta del segle XIX la poesia experimenta un seguit de crisis i de recerques que resulten en una mena de parèntesi «entre el romanticisme de gran volada de Verdaguer i el realisme intimista i visionari de Maragall».²² Per a Perés, a Catalunya encara queden artistes i poetes vàlids com ara Mestres –i clama al cel perquè no és considerat ni a Barcelona ni a Madrid–, el mateix Costa i Llobera o bé Maragall, que és qui té més visibilitat a la premsa de Madrid i que està fortament influenciat pel modernisme francès.

3. L'evolució poètica segons Perés i Maragall: una concepció divergent

De tota la producció de Ramon D. Perés, l'article més reflexiu i més crític amb l'obra de Maragall és el que publica el 1907 a *Cultura Española*. És el segon d'una sèrie de tres, que es titula «De poesía catalana»²³ i que Perés dedica exclusivament, al llarg de vuit pàgines, a analitzar la poesia de Maragall. I si d'una cosa no dubta ja d'entrada és que Maragall és «el maestro del modernismo entre los poetas catalanes», i que, amb el seu primer llibre, *Poesías* (1895), havia fet allò que el crític esperava veure en la poesia espanyola i que sempre havia predicat, tot i que després es va anar allunyant dels motllos.

Perés reconeix que aquells que, com ell mateix, van fer sonar la paraula *modernisme* com a expressió d'una cosa molt apropiada a la seva època, han vist sorgir una nova generació que la va adoptar per portar-la per camins diferents: «habíamos envejecido de repente en plena juventud, porque los vientos europeos tomaban otra dirección».²⁴ Perés es troba entre el grup que, al llarg de l'evolució del «moviment», només han escollit el que els ha semblat bé i han rebutjat el que han considerat nociu o equivocat, a diferència dels que s'han entregat del tot a la nova direcció del modernisme, entre els quals

19 L. QUINTANA, *Estudi i edició crítica de l'Elogi de la Paraula i l'Elogi de la Poesia de Joan Maragall*, tesi doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona, 1993, p. 330.

20 R. D. PERÉS, «Verdaguer y la evolución poética catalana», *Discursos leídos en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona en la recepción pública de D. Ramón D. Perés el día 16 de febrero de 1913*, Barcelona, Imprenta de la Casa Provincial de Caridad, 1913, p. 5-18.

21 R. D. PERÉS, «La literatura española en 1905», *Cultura Española*, núm. 1, febrer de 1906, p. 69.

22 J. MOLAS, «La crisis del Romanticismo: la poesía», dins M. de RÍQUER, A. COMAS, J. MOLAS, *op. cit.*, p. 460.

23 ID., «De poesía catalana II», *Cultura Española*, núm. 7, agost 1907, p. 727-734.

24 *Ibid.*, p. 728.

inclou Maragall. I aprofita la crítica al canvi de rumb que pren la poesia del nostre autor per protestar del fet que, per ser modernista, calgui prescindir sistemàticament del gust i de l'oïda, malgrat que sigui, paradoxalment, la tendència que es va imposant a Europa. Creu que els que rebutgen, com ell, aquesta nova manera de fer —«de tantos caprichos y anarquías»— no són només els que s'aferren a la manera antiga o els que han llegit poc, sinó els que coneixen a fons el modernisme i preveuen el que acabarà passant, «la muerte de la poesía y no su renacimiento».

A partir d'aquest article de 1907, Perés explicita les principals crítiques en contra de l'evolució poètica de Maragall, en qui, cada cop més, es reforça una tendència defectuosa, tot i que això hagi permès al poeta d'anar augmentant els seus «admiradores incondicionales», «entusiastas defensores», que només tímidament deixen sentir algunes veus de protesta. Perés hauria volgut aplaudir-lo i aprovar-li totes les seves novetats, però creu que «se ha desviado voluntariamente de lo correcto y de lo armónico», que ell considera «como necesidades de la poesía, por muy nueva y muy atrevida que sea». Al capdavant, el que desaprova en aquesta nova fase d'escriptura de Maragall és l'actitud romàntica d'èxtasi continuat i ingenu que no encaixa amb la naturalitat que defensa. A més, tampoc no comparteix la nova actitud molt menys catalana, molt menys mediterrània, i creu que, si bé és just agafar l'exemple d'altres països «de raza septentrional», no cal canviar l'essència nostrada. De fet, poc abans d'afirmar això, el maig de 1907 Perés ja havia publicat un article al *Diario de Barcelona* intitulat «Modernismos» en què criticava aquells que imitaven els de fora sense cap mena de personalitat, i pontificava: «Hay que conocer y no imitar servilmente [...]. En literatura, el camino más seguro para llegar a ser europeo es empezar por ser local con brío extraordinario».²⁵

Tot i reconèixer que, en els volums que Maragall ha publicat fins al moment (*Poesies* i *Visions & Cants*), s'hi troben poesies amb sentiment que s'avenen amb la correcció de la forma, de manera que és digne de tot elogi com a poeta i artista de la paraula, alhora, influït per altres autors o pel corrent dominant (i també, potser, per la «inquietud indómita que hay en su espíritu»), Perés considera que n'ha col·locat d'altres que són molt lluny de l'altre nivell, malgrat «todos los aplausos con que un grupo las ha recibido».²⁶ Aquestes darreres composicions són «de belleza parcial y no total» i constitueixen «una muestra més de la facilidad con que la moda deforma y echa a perder las líneas de un cuerpo que pudo ser encanto de los ojos». Així, admet que Maragall té poesies veritablement bones —sobretot les inicials, com ara «La vaca cega»²⁷ o «La cançó de Sant Ramon cantada per una russa»—, i per això continuarà dient que «sí, Maragall nació poeta, como he dicho y sigue demostrándolo siempre», però considera que a *Enllà* s'ha deixat arrossegar per les visions vagues i espirituals, i la seva poesia esdevé enigmàtica i avança amb inseguretat, «en una especie de éxtasis de adivino»; amb la qual cosa cal demanar-se com pot ser que no s'adoni del mal efecte que produeixen certs elements que li perjudiquen les obres. Creu que Maragall hauria arribat més a la bellesa indiscutible en què el poeta pensa, esculpeix, pinta i

25 R. D. PERÉS, «Modernismos», *Diario de Barcelona*, 2 de maig de 1907, p. 5109-5111.

26 Opisso, Palau i Soler i Miquel són els crítics més entusiastes amb l'obra de Maragall. Els dos primers veuen en la forma dels poemes i la llengua unes transgressions positives i innovadores, mentre que el tercer ho veu com l'essència de la poètica maragalliana; vg. J. MARAGALL, *op. cit.*, p. 82.

27 El poema és, com afirma Abrams, d'una extraordinària gosadia i modernitat, a més d'anticipar la tercera etapa de la teoria de la llejor en més de dues dècades; vg. Sam ABRAMS, «“La vaca cega” i la teoria de la llejor», dins G. CASALS i M. TALAVERA (eds.), *op. cit.*, p. 104.

fa música, si a l'instint de fugir de l'academicisme hi hagués unit el fre per aturar-se davant del mal gust i l'error estètic. Per tot plegat, conclou: «Maragall es un poeta de los que *nacen* y no se *hacen*, pero ni es impecable ni está por encima de toda crítica, como hay quien quiere suponer».²⁸

Perés és conscient que, en el moment de fer paleses aquestes crítiques, perdrà el suport de qui ja tracta Maragall com una celebritat, però vol mantenir una línia de coherència i aprofita per menysprear «los pueriles halagos con que suele pagarse la fácil aquiescencia a la voluntad ajena». Així, juntament amb l'evolució de Maragall, també creix l'«atreuiment» de Perés, la seva autoconfiança i convicció en la mesura que es va convertint en un dels crítics més destacats del període, i fins i tot gosa reprovar-ne d'altres, com aquells «que llaman genio y sublime a todo el mundo para que nadie quede descontento». Perquè creu que no és altra cosa que la conseqüència de pensar que tot el que escriu el poeta és fruit d'una inspiració sobrehumana i no cal corregir-lo ni frenar-lo, sinó que és indispensable respectar-lo fins i tot en els seus defectes: «Bueno es innovar, pero bueno es, también, no dejarse seducir por paradojas que se vuelven contra nosotros mismos». De fet, des dels primers articles ja afirma que la crítica ha de ser la «medicina de l'art» i ha de deixar de ser «una amiga que ens aplaudeix tot lo bo o regular i calla lo dolent»²⁹ per passar a tenir una funció terapèutica i valorativa, meditada i estudiada, que faci d'intermediària entre els creadors i les multituds.³⁰

4. Sobre l'*Elogi de la Poesia*: teoritzar des de la condició de poeta

Només un any després del seu article més crític, Ramon D. Perés recupera una visió més positiva cap a Joan Maragall. Així, el 9 de desembre de 1909 publica al *Diario de Barcelona* un article intitulat «En elogio de la Poesía»,³¹ dedicat al «celebrado poeta catalán» i el seu *Elogi*, que ha llegit «con verdadero interés». Li valora el fet que parli no únicament com a poeta, sinó també com a filòsof i místic, i recalca que els grans artistes són també grans pensadors; i, a l'inrevés, hi ha pensadors i erudits que cometen errors perquè no tenen la pràctica poètica. Aquesta concepció és present des dels primers articles que publica, ja que defensa constantment que l'escriptor modern ha d'integrar creació i crítica, cosa de la qual ell mateix n'és paradigma. Perés considera que la crítica és un «sacerdoci» i que necessita «vocació i aptituds especials, molt estudi, molta més meditació, idees fixes i sobretot *ser de l'ofici*, haver fet lo que es judica». D'aquesta manera es pot ser l'intendent dels poetes i entendre'n l'idioma que parlen; cal saber què és somiar i què és sentir, i cal conèixer el gènere abans de parlar-ne: «L'ideal del crític fora un artista que (sens renunciar a ser-ho, com solen fer alguns quan se tornen crítics) per una especial i superior organització de son cap o per efecte de la classe d'educació rebuda, reunís a la imaginació i sentiment lo clar judici i penetració del savi». Malgrat tot, es conforma –conscient de l'escassetat d'homes que reuneixin aquestes condicions– amb «un literat que tingui temperament d'artista».³²

28 Tot i això, Perés no és l'únic crític que no l'aplaudeix en tot, ja que, per exemple, el pare Blanco García critica, de les traduccions que fa de Goethe, com se n'aparta des del punt de vista moral; i també des d'un punt de vista moral carrega contra ell i la seva poesia Josep Falp i Plana; vg. J. MARAGALL, *op. cit.*, p. 81.

29 R. D. PERÉS, «La crítica literaria á Catalunya», *L'Avens*, núm. 10, gener de 1883, p. 99.

30 Per aquest motiu, quan Perés agafa les regnes de la direcció de *L'Avens* donarà un pes molt destacat a la crítica, en la mesura que actua com a revulsiu per a la creació, i introdueix noves valoracions amb la voluntat de cosmopolitisme i modernització; vg. J. CASTELLANOS, *El modernisme. Selecció de textos*, Barcelona, Empúries, 1988.

31 R. D. PERÉS, «En elogio de la Poesía», *Diario de Barcelona*, 9 de desembre de 1909, p. 16675-16677.

32 ID., «La crítica literaria á Catalunya», *L'Avens*, núm. 10, gener de 1883, p. 101.

Tot plegat encaixa amb la personalitat de Maragall, i per això Perés celebra que l'escriptor hagi pogut teoritzar des d'una condició de poeta, explicant tot allò que ha pensat des de fa temps durant la pràctica de poesia. En aquest article no fa cap referència explícita a l'«Elogi de la Paraula», publicat sis anys abans i al qual tampoc no havia dedicat cap comentari, tot i que és probable que el tingués present, si més no per la relació directament seqüencial que un Elogi genera de l'altre. Sap que el poeta parla amb una ingenuïtat excessiva, però aquesta «especie de *essay* a la anglesa» no és un simple elogi, sinó més aviat un programa poètic per als mateixos escriptors, amb un misticisme pronunciat, amb una forma, de vegades quasi bíblica, que no en permet una lectura superficial. Per a Perés, l'obra és una de les millors que ha escrit Maragall, tant en prosa com en vers, funcionaria com a pròleg a les seves poesies, i fins i tot per discutir el que hi proposa caldria mirar-ne els «pormenores», «establecer distingos, ver cómo se ponen en práctica en cada caso algunas de estas teorías».

Al capdavant, Perés destaca la modernitat de les idees de Maragall i creu que el text hauria de ser llegit per tots els poetes catalans i espanyols, però que les seves propostes poden tenir conseqüències perilloses que menin al mal gust i al fragmentarisme:

Sin embargo tengo observado, no sin hondo pesar, que esta extrema pureza de emoción y sinceridad de expresión tienen un inconveniente: que se dan al público *pedazos* de poesía pura, purísima, pero que por presentarse desnudos del aparato oratorio, grato a las multitudes, no llegan a ellas. [...] Los poetas de hoy llevan dentro de sí mismos una melodía antigua a la cual se ajusta toda canción nueva, y aconseja que si la palabra fuerte, viva, rompe el molde antiguo prefiramos que el molde quede roto a que seamos nosotros los que rompamos la fuerza de esa palabra. Claro que sí, pero ese molde hay que romperlo muy hábilmente, con golpe de inspiración genial, no sin gracia y con detrimento del oído y del buen gusto, porque, de no ser así, mejor es sacrificarse a lo tradicional.³³

Si bé no està immers en les polèmiques culturals del moment, Perés coincideix amb la visió d'altres crítics del moment que lloen la preocupació de Maragall per una renovació formal, però en critiquen la proposta concreta: i aquí hom podria treure noms com ara el de Manuel de Montoliu, que l'acusa d'oposar-se al nou ordre promovent el desori anterior, o de Pérez Jorba, que li reprova d'apuntar-se de manera irresponsable a les novetats mètriques.³⁴

5. Perés i Maragall, companys de professió

La relació entre tots dos autors la trobem documentada en cartes i en diversos articles en què s'interpel·len. Malgrat que Perés sovint parla de Maragall com el seu amic, en l'esmentat article que li

33 ID., «En elogio de la Poesía», *op. cit.*, p. 16676.

34 L. QUINTANA, *op. cit.*, p. 344.

dedica a *Cultura Española* el 1907 senzillament el títol de «compañero con el cual nos cruzamos en el camino» i recalca que gràcies a això el pot jutjar desinteressadament, i també perquè no treballen en el mateix camp, ja que ell escriu en castellà i no pas en català.³⁵

Tots dos van ser articulistes del *Diario de Barcelona*, encara que mai no van arribar a escriure-hi simultàniament. Maragall comença a col·laborar-hi el 1890 i ho deixa el 1903 quan obre un parèntesi de dos anys per discrepàncies amb la propietat i la direcció.³⁶ Hi torna el juliol de 1905, i fins a 1906. L'últim article el publica el 3 de juny, mentre que el primer de Perés apareix el 21 de juny del mateix any, i hi continuarà escrivint fins al maig de 1911. Quan Perés hi interromp la seva col·laboració regular dels dijous (primer setmanalment, després quizenalment, i finalment només de manera esporàdica), Maragall n'agafa el relleu, de juny a novembre de 1911. Mentre que Perés fa sempre una secció de literatura, Maragall toca altres temes com ara la sociologia, el dret, la religió, el patriotisme o el civisme, la qual cosa en projecta un perfil més complet.³⁷

No únicament Perés analitza i critica l'obra de Maragall, sinó també a la inversa. El poeta no parla de llibres catalans fins al 1896 –probablement perquè «ell mateix es troba, encara, més a la vora de la modernitat que no pas del catalanisme que generen aquests llibres»–,³⁸ però a partir de 1899, després de la mort de Miquel i Badia, passa a ocupar-se de la crítica literària al *Diario de Barcelona*, i en el mateix diari, el 18 de desembre de 1902, apareix un article seu comentant les poesies de Perés, que «saben más a clásico que a vivo»,³⁹ sobretot pel fet que les escriu en castellà, motiu pel qual l'equipara a Manuel de Cabanyes. A més, creu que, per la seva condició de poeta català en llengua espanyola, ha quedat apartat de la poètica castellana, ja que no pot entrar en la seva ànima, com tampoc no pot penetrar en l'ànima catalana perquè sent que la llengua és aliena. En definitiva, a través de l'anàlisi d'unes poesies, Maragall acaba fent un retrat del que serà la condició i la situació en què es trobarà Perés al llarg de la seva trajectòria.

D'altra banda, trobem correspondència creuada entre els dos autors que demostren que es coneixien personalment, i fins i tot tenien una certa relació de confiança:

Sr. D. J. Maragall.

Estimat amic: L'Acebal, director de *La Lectura*, fa dies que desitjava conèixer a vostè, i no havent-li sigut possible anar-lo a veure, principalment pel desgraciat accident de què ja deu tenir notícia,

35 En els seus inicis Perés escriu en català a les pàgines de *L'Avens* i a *Catalonia*, però el 1907 ja ha passat a escriure únicament en castellà.

36 L. QUINTANA, «Joan Maragall i el *Diario de Barcelona*», *L'Avenç*, núm. 145, febrer de 1991, p. 8-13.

37 Joan TORRENT i Rafael TESIS, *Història de la premsa catalana*, Barcelona, Bruguera, 1966, vol. I, p. 111-113.

38 J. CASTELLANOS, «Joan Maragall: entorn de la seva poesia i de la poesia del seu temps», dins G. CASALS i M. TALLAVERA (eds.), *op. cit.*, p. 380.

39 J. MARAGALL, «Poesías de D. R. PERÉS», *Diario de Barcelona*, 18 de desembre de 1902, p.14892-14893.

m'ha encarregat li supliqui que, si li és possible i no'l molesta, tingui vostè mateix l'amabilitat de passar demà per lo Govern Civil, ahont ell està allotjat, puig pensa anar-se'n el diumenge i sentiria no haver-lo pogut conèixer.

Com jo no sabia la direcció de vostè he hagut de preguntar-la a *L'Avenç*, i espero que tot això no sigui causa de que aquesta carta arribi a les seves mans més tard de lo que convindria.

Sap que és sempre seu afectíssim amic i company,

R. D. Perés

Provença, 264.

Avui 8 de maig de 1903

Així mateix, també és significatiu el fet que a les memòries que Perés escriu els últims anys de la seva vida⁴⁰ –mor la tardor de 1956– encara tingui present Maragall, en el moment que descriu com era la casa on ell vivia de petit:

No puedo mencionar esas cosas sin recordar los tan sencillos como gráficos versos que, para análogo caso y hablando de si mismo, escribió el que fue mi buen amigo Maragall:

Quan jo era petit
vivia arraulit
en un carrer negre.
El mur hi era humit
Prò el sol hi era alegre.

40 Laureà BONET, «Las *Memorias* inéditas de Ramón D. Perés y algunos de sus protagonistas: M. Menéndez Pelayo, Clarín y J. E. Rodó», *Salina*, núm. 24 de novembre de 2010, p. 103-120.

12

A Joan Maragall.

Amich meu: ¡L'ú de t' sento quan somnis
 y qu' a prop seu estich fins quan t' allunyas!
 Deu nos ha fet semblants y hem de trovarnos
 sempre allá al cim about riu la llum més pura.

Com tu somnis jo, com tu 'l respecte
 me fa ennuedir quan criden mes las turbas:
 genolls en terra y la mirada enlayre,
 sols quan Deu passa ha de parlar la llusa.

¡Amich meu: vos paraules son las mevas:
 si el vestit diferent, la essencia es una!
 Fins quan marxem per oposadas vias
 en un sol poch las ánimas s' abrusan.

Amich Maragall: la seva ama-
 bilíssima tarjeta qu' acabo de rebre
 ha despertat en mi sentiments d'aquells

Carta autògrafa de Ramon D. Perés a Joan Maragall, 10 de desembre de 1909, top.: mrgll-Mss. 3-73-12, p. 1

Potser aleshores, en el moment en què ja ha quedat més arraonat,⁴¹ vol deixar constància de la seva relació atès el reconeixement i el prestigi de Maragall;⁴² i per això també copia les poques cartes que es van intercanviar, arran de la publicació de l'article «En elogio de la Poesía».⁴³ El mateix dia que sortia publicat al diari, Maragall li escrivia:

9 desembre / 09

Estimat Perés:

No crec que cap impressió de l'*Elogi de la Poesia* pugui ésser-me més grata que la que avui dona vostè en el *Diario*. I és que vostè la sent com pocs la santetat de la poesia: i la prova està en la poca que gosa donar-ne al públic amb tot i que podria fer-ho amb més raó que tants altres que li han perdut el respecte o no li han tingut mai perquè no saben lo que ella és. Per això jo estimo tant el seu assentiment a la substància del meu llibret. És la qualitat de l'assentiment lo que estimo, i estic orgullós d'haver-li donat ocasió d'escriure una pàgina tan noble com aquesta del *Diario* d'avui. Més que mai devot seu i agraït,

J. Maragall

En la resposta el to encara és més proper:

A Joan Maragall

Amic meu: Que bé et sento quan somnies i que a prop teu estic fins quan t'allunyes! Déu nos ha fet semblants i hem de trobar-nos sempre allà al cim a on riu/viu la llum més pura.

41 «[Perés] en su juventud –coincidiendo con el vivaz bullicio ideológico de la España noventayochista– fue un elemento clave en el mundillo literario barcelonés y gozó, durante algunos años, de cierto prestigio en el propio mundo cultural de lengua castellana. Luego, a pesar de su longevidad, Perés se iría poco a poco desvaneciendo, al menos su vertiente crítica, y en su personalidad se crearía un curioso “cortocircuito” estético entre una inicial formación naturalista y las nuevas corrientes literarias superadoras de un sistema de valores que había alcanzado su máxima cresta en los años ochenta»; vg. L. BONET, *Literatura, regionalismo y lucha de clases: Galdós, Pereda, Narcís Oller y Ramón D. Perés*, Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, 1983, p. 20.

42 El 1951 va néixer una nova tertúlia literària, dedicada exclusivament a la figura de Joan Maragall, els participants de la qual es trobaven setmanalment per llegir versos del poeta i comentar-los, i també es marcaven com a objectiu compilar el màxim d'informació sobre el poeta per formar un arxiu de consulta i de punt de partida d'assajos sobre ell i la seva obra. Alhora, el 1954 Riba publica una *Antologia poètica* sobre l'obra de Maragall, i el 1956 Octavi Saltor publica un extens article dedicat al poeta en què reivindica la vigència de l'obra de Maragall i la seva influència en els seus successors; vg. Blanca RIPOLL, «Maragall, pare de la llengua poètica catalana de la Modernitat (*Destino*, anys 50 i 60)», *Haidé*, núm. 6, 2017, p. 47-63. Així mateix, també cal tenir en compte que aleshores ja s'estava preparant l'edició de les seves *Obres completes*, que apareixen publicades el 1960.

43 D'altra banda, Maragall va ser un dels pocs autors catalans acceptats pel franquisme, i va esdevenir un dels poetes referents en la modernització de la cultura catalana: «Lluny de la metamorfosi que, dins els paràmetres dels discursos oficials del franquisme, havia experimentat Maragall durant els anys quaranta, els redactors i col·laboradors de la revista [*Destino*] van emprar-lo com a autoritat moral i cultural, com a referència emocional compartida amb la comunitat de lectors i, això és el més important, van entronitzar-lo com a gran renovador de la poesia catalana contemporània»; vg. B. RIPOLL, *op. cit.*, p. 63.

Com tu somnio jo, com tu el respecte me fa emmudir quan criden més les turbes: genolls en terra i la mirada enlaire, sols quan Déu passa ha de parlar la Musa.

Amic meu: tes paraules són les meves: si el vestit diferent, l'essència és una! Fins quan marxem per oposades vies en un sol foc les ànimes s'abrusen.

Amic Maragall: la seva amabilíssima targeta que acabo de rebre ha despertat en mi sentiments d'aquells que ens canten per dintre en vers i no en prosa. Permeti'm, doncs, que com a una expressió del meu enyorament per la Poesia i de lo molt que li agraeixo lo que em diu li envie aquestes ratlles, que no m'han volgut sortir d'altra manera més conforme amb els usos i costums epistolars. Això no és Poesia, però és una joguina que serveix en la intimitat per a donar-li una prova d'afecte que moltes vegades s'ha de quedar dintre del tinter de l'encarcament d'un article crític, si és que un xic crític ha de resultar i no senzillament panegíric.

Sap que l'estima en tot lo que vostè mereix el seu attm. amic,

R. D. Perés.

10 desembre 1909

6. Conclusió

Les relacions de Maragall amb el *Diario de Barcelona*, malgrat que són força tibants a causa de discrepàncies polítiques, també són afectuoses, perquè «és allà on s'ha format intel·lectualment i on s'ha fet un nom, cosa que no han aconseguit els seus llibres».⁴⁴ Tanmateix, en el seu cas, amb el pas dels anys la fama del periodista ha deixat lloc a la corona del poeta, mentre que les poesies de Perés han caigut pràcticament en l'oblit.

La percepció que Perés té de Maragall és canviant al llarg del temps: tot i que inicialment encaixa amb els seus ideals europeistes i modernistes, a mesura que el moviment evoluciona i Maragall hi avança conjuntament, el crític se n'allunya per reforçar-se en el seu posicionament inicial. Però, si bé considera «errònea y nociva»⁴⁵ la nova direcció d'algunes poesies, en cap moment no li qüestiona el fet que sigui un bon poeta, que hagi nascut amb aquest do, amb una gran sensibilitat i una bona base de poesia clàssica i popular, i amb unes facultats «de las más verdaderas que hoy tenemos».⁴⁶

Per tot plegat, Perés vol aclarir que malgrat el que ell opini sobre el sistema poètic de Maragall i de les noves línies que va seguint, no li nega el fet d'haver estat un precursor a Espanya de tendències que, amb el temps, és fàcil que s'atribueixin altres. La poesia espanyola estava relativament endarrerida, mentre Maragall ja buscava nous horitzons en els països estrangers, s'inspirava en els poetes ameri-

44 L. QUINTANA, «Joan Maragall i el *Diario de Barcelona*», *op. cit.*, p. 12.

45 R. D. PERÉS, «De poesía catalana II», *Cultura Española*, núm. 7, agost de 1907, p. 730.

46 *Ibid.*, p. 733.

cans i estava en comunicació directa amb l'Europa moderna. D'aquesta manera, encara que no sigui l'únic poeta de Catalunya, com altres, segons ell, pretenen fer veure, ni tampoc sigui el seu autor predilecte, sí que el reconeix com una peça clau en tot el procés de renovació cultural de Catalunya i com a mestre del modernisme entre els poetes catalans.

Rebut el 25 d'octubre de 2018

Acceptat el 29 de novembre de 2018